

Vikten av vägledning

Studie- och
yrkesvägledningens
utmaningar

Författare: Greta Hjortzberg

Sammanfattning

Grundskoleeleverna ställs inför en allt större utmaning inför val bland den ökande mängden av gymnasieprogram och en minst lika stor flora av program på högskolan och yrkeshögskolan, liksom yrken på en hastigt föränderlig arbetsmarknad. Arbetslivet som eleverna kommer att möta förutsätter såväl flexibilitet inför omställning och behov av ett livslångt lärande. Det moderna samhällets snabba utveckling och behovet av kunskaper och kompetenser i arbetslivet medför krav på vägledningen inför val av studier och yrken. Kraven på vägledningen består både av omfattning och av kvalitet. Alla elever har en lagstadgad rätt till kontakt med vägledare under hela skoltiden och alla elever har rätt till en vägledning som utgår från sina behov och förutsättningar.

Området *studie- och yrkesvägledning* (SYV) omfattar i denna rapport SYV-verksamheten och SYV-utbildningen. Yrket och verksamheten påverkas naturligtvis i stor utsträckning av vägledarnas högskoleutbildning. SYV är ett område som länge både åsidosatts och kritiserats genom undersökningar och granskningar genomförda av berörda myndigheter och organisationer. Sett till såväl internationell forskning som nationella granskningar kan SYV i grundskolan vara effektiv för att öka elevernas beslutskompetens. Det krävs dock att vägledningen sker i flera olika former och inom ramen för en helhetssyn på insatserna. Arbetslivsanknutna moment som prao och studiebesök är avgörande liksom grundlig planering och uppföljning. Störst effekt har vägledningen på personer som kommer från studieovana miljöer. Granskningarna visar dock att SYV inte lever upp till elevens rättigheter och förbereder dem inte tillräckligt för kommande studier och yrkesliv. SYV-verksamheten står inför en rad utmaningar som kräver insatser från såväl huvudmän, skolan, näringslivet och högskolan.

Utmaningar inom organisation – planering, styrning och ansvar: Huvudmän och rektorer har inte konkretiserat hur de nationella målen ska nås och saknar system för resursfördelning. Om system finns utgår de från antal elever och inte en uppskattning av elevernas behov. Vidare saknas riktlinjer för organisation och genomförande liksom system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling. Dessutom utvärderas inte och följs inte vägledningen upp utifrån givna mål och riktlinjer och heller inte utifrån elevernas behov och efterfrågan. Högskoleutbildningen till studie- och yrkesvägledare samverkar dessutom i allt för låg grad med lärarutbildningen, vilket ger en sämre förståelse och grogrund för det kommande professionella samarbetet.

Goda exempel på lösningar för organisation – planering, styrning och ansvar: En central organisation av SYV-verksamheten, exempelvis genom vägledningscentrum, med mätbara mål i form av exempelvis styrkort och kontinuerlig uppföljning har visat sig ge goda förutsättningar. Vidare har en arbetsplan som involverar lärarlagen och där vägledaren fungerar som stöd visat sig användbart. Det har även visat sig vara funktionellt att använda Skolverkets BRUK, ett verktyg som kan användas till att synliggöra, bedöma och utveckla kvaliteten i SYV-verksamheten. Vidare låter goda exempel oss se att det är avgörande för verksamheten att rektor ser till att all personal involveras i planering och genomförande.

Det finns även en relativt outnyttjad potential i regionala kompetensplattformar för att bättre främja studie- och yrkesvägledningens kvalitet, tillgänglighet, omfattning och organisation. Yrkesutbildningarnas programråd torde kunna ge ytterligare exempel på hur man kan samverka med näringslivet och utveckla SYV-verksamheten.

Utmaningar inom tillgänglighet och likvärdighet: De vägledande insatserna koncentreras idag till årskurs nio och kommer därmed in för sent i elevens utbildning. Det finns allt för få exempel på tidigt arbete med att främja elevernas beredskap inför arbetslivet. Vägledningsarbetet är heller inte målinriktat för att utveckla elevernas förmåga att göra underbyggda val av studier- och/eller yrke och skolorna saknar ett målinriktat arbete för att motverka socialt reproducerade mönster i elevernas val. Personalen saknar kunskap om hur man kan motverka begränsningar hos eleverna och har inte definierat vad de vill motverka eller varför.

Goda exempel på tillgänglighet och likvärdighet: Vissa kommuner har framgångsrikt börjat odla intresse och medvetenhet tidigt exempelvis genom en arbetsplan som följs upp under hela skoltiden. Planen bör omfatta elevens alla framtidsval och förståelsen för hur relationen mellan utbildning och yrke ser ut. Det har också varit framgångsrikt för kommuner att fördela mer resurser till grupper som har behov av extra vägledningsstöd. Kommungemensamma metoder, verktyg och arbetsmaterial som exempelvis kan hämtas ur en verktygsbank har varit effektiva liksom fortbildning för ökade kunskaper och bättre verktyg för att motverka stereotypa studie- och yrkesval. Vidare kan man se fördelar med att SYV-verksamheten förlagts till annan kommunal förvaltning än utbildningsförvaltningen.

Utmaningar inom arbetslivsanknytning: Studie- och yrkesvägledning ses inte som hela skolans ansvar. Det innebär att rektorer, lärare och annan personal utöver vägledare behöver utveckla kontakter med näringslivet. Kvaliteten hos arbetslivsanknytningen och samverkansarbetet mellan näringsliv och skola är avhängig planering och uppföljning och idag fungerar inte planeringen godtagbart. Verksamhetens mål utgår heller inte från elevernas behov och ser inte till att vidga elevernas perspektiv inför yrkesval. Vägledningen behöver bli mer kontinuerlig för att ge eleverna möjlighet att fatta väl underbyggda beslut och möta kraven på flexibilitet i arbetslivet. Redan under studie- och yrkesvägledarprogrammet möter blivande vägledare ett allt för stort fokus på skolan i förhållande till kontakt och kännedom om arbetslivet och arbetsmarknaden.

Goda exempel på arbetslivsanknytning: Det har visat sig framgångsrikt att använda arbetsplaner för samverkan mellan skola och arbetsliv. Planen tas fram i samråd med det lokala arbetslivet eller utgår från kommunens näringslivsprogram. Ett annat exempel är en gemensam plan för entreprenöriellt lärande, samverkan mellan skola och arbetsliv och studie- och yrkesvägledning. Flera kommuner har samordnat kontakter med arbetsgivare och skapat en struktur som motverkar att skolorna konkurrerar med varandra om studiebesök och praktikplatser. Vidare har samarbeten med branschorganisationer (större kommuner) eller enskilda företag (mindre kommuner) givit positiva utslag för SYV-verksamheten, liksom arbetsplaner för studie- och yrkesvägledare med nära koppling till kommunens näringslivsprogram. En kommun har mycket framgångsrikt skapat en egen enhet för samverkan mellan skola och arbetsliv som ligger under utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden. Enheten hanterar arbetslivsfrågor, SYV-frågor och handledarutbildning för arbetsgivare samt fungerar som platsbank för prao.

Innehåll

Sammanfattning	1
1 Introduktion till studie- och yrkesvägledning	4
Vad gör en studie- och yrkesvägledare?	4
Hur blir man vägledare?	6
Betydelse och effekter av studie- och yrkesvägledning	6
Vad säger tidigare granskningar?	7
Vägledningens ramar och regelverk	7
Hur gör våra grannar?	8
2 Utvecklingsområden för SYV	9
Tema 1 Organisation - styrning, planering och ansvar	9
Tema 2 Tillgänglighet och likvärdighet	13
Tema 3 Arbetslivsanknytning	15
3 Utbildningen till en studie- och yrkesvägledarexamen	19
Utbildningens struktur och innehåll	19
Studenternas examensarbeten	20
Högskoleverkets utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen	21
4 Vägledande utbildningsstatistik	25
Söktryck och antagna till studie- och yrkesvägledarutbildningen år 2013	25
Antal nybörjare vid studie- och yrkesvägledarutbildningen över tid	25
Antal examinerade från studie- och yrkesvägledarutbildningen	26
Helårsprestationer/helårsstudenter	26
5 Diskussion och perspektiv på studie- och yrkesvägledning	27
Hur förhåller sig andra organisationer till vägledningens brister?	27
Hur kan näringslivets organisationer förhålla sig till vägledningens brister?	28
Bilaga 1 Kommande granskningar och rapporter	30
Bilaga 2 Kompetensplattformar	31
Bilaga 3 Utbildningens kursinnehåll	33
Bilaga 4 Källor	38

1 Introduktion till studie- och yrkesvägledning

En del av utbildningen följer eleven genom hela skoltiden, ofta även efter, som en guide genom alla de val eleven ställs inför gällande utbildning, arbetsmarknadens spelregler och jobbmöjligheter. Guiden, eller vägledaren, ska hjälpa eleven klargöra för sig själv vilka intressen och talanger denne har samt förbättra sin självkänedom och förutsättningar att paketera dem i aktuella och kommande sammanhang. Paketet eller karriärportföljen ska eleven ta med sig och fylla med nytt innehåll genom livet så att denne kan och vågar följa drömmar, inse begränsningar och göra genomtänkta, medvetna val. Den för alla barns och ungdomars framtid viktiga vägledning i skolan kallar vi *studie- och yrkesvägledningen* (SYV). Grundförutsättningarna för att eleverna ska kunna göra sina framtidsval med goda förutsättningar är stora, men det krävs rätt styrning, fokus och samverkan av SYV för att nå ända fram. De utmaningar och problem som SYV i grundskolan står inför är många och har förekommit under lång tid.

Det finns stora utmaningar för eleverna i det stora utbudet av utbildningsalternativ att välja mellan. Andelen elever som avbryter sin gymnasieutbildning helt har visserligen minskat, men risken för felval är stor och under de senaste tio åren har andelen elever som byter gymnasieprogram ökat. Många fel- och omval kan sätta käppar i hjulet för ett livslångt lärande och en nödvändig flexibilitet på arbetsmarknaden genom karriären. Dessutom reproduceras sociala och kulturella mönster om de inte utmanas.

Det finns också stora utmaningar för många branscher i att hitta rätt kompetens till sina verksamheter. Efterfrågan på rätt utbildning och rätt erfarenheter är mycket stor inom flera områden i offentlig sektor och privat näringsliv. Samtidigt är ungdomsarbetslösheten relativt hög och en anmärkningsvärt stor andel högskolestudenter får inte ett jobb som ligger i linje med utbildningen, varken lönemässigt eller i form av kvalificerade uppgifter. Det råder en mismatch på arbetsmarknaden.

En väl fungerande SYV-verksamhet skulle kunna bidra till att minska de negativa konsekvenserna för såväl individen som för privat och offentlig sektor. Det finns alltså all anledning att uppmärksamma, uppvärdera och bidra till att förbättra förutsättningarna för bra SYV i grundskolan.

Vad gör en studie- och yrkesvägledare?

SYV kan beskrivas dels som en del av undervisningen, dels som individ- och/eller gruppvägledning och praktisk arbetslivsorientering (prao).

Enligt Universitets- och högskolerådets (UHR) webbplats *Studera.nu* arbetar en studie- och yrkesvägledare på grundskolor, gymnasier, kommunal vuxenutbildning, lärcentra eller i andra verksamheter för unga och vuxna.¹ Målet med SYV är att hjälpa eleven (eller annan individ/grupp) att göra medvetna val för utbildning, yrke och karriär. Det innebär att hjälpa eleven utveckla en god självkänedom och orientera sig bland alternativ för utbildning och arbetsliv. Enligt SACO² innebär arbetet som studie- och yrkesvägledare en roll med många personkontakter med elever, föräldrar,

¹ <http://jamforutbildning.studera.nu/beskrivning/omrade/studie--och-yrkesvagledare-101>

² Sveriges akademikers centralorganisation som består av 22 självständiga fack- och yrkesförbund.

lärare, skolledning och företrädare för arbetslivet.³ Studie- och yrkesvägledare (vägledare) informerar och undervisar om exempelvis utbildningsväsendet, arbetslivet och arbetsmarknaden samt hanterar administrativa uppgifter i samband med praktik av olika slag. Andra uppgifter utgörs av att stödja lärare och annan personal i deras SYV-verksamhet. SYV är en gemensam uppgift för skolans personal.

SACO lyfter vägledarens deltagande i skolutvecklings- och utvärderingsarbete mot skolans mål och omgivande regelverk. Vägledaren gör tillsammans med eleverna individuella studieplaner, arbetar som vägledare inom högskolan, eller i projektform inom vuxenutbildningen eller inom arbetsmarknadsområdet med till exempel arbetsförmedling. Vägledaren beskrivs även kunna arbeta med utbildnings-, personal- och rekryteringsfrågor inom offentlig och privat verksamhet. En ny möjlighet kan, enligt SACO, vara arbete inom konsultfirmor eller privata väglednings- och informationsföretag.

Vad gäller omfattning och spridning arbetar en vägledare i grundskolan ofta på mer än en skola samtidigt. Det är vanligt att det varierar mellan 2–5 skolor på en heltidstjänst. Det finns idag mycket lite uppgifter om var studie- och yrkesvägledare mer konkret tar vägen efter sin examen.

Framtiden för vägledare bedömer SACO som god och prognostiserar balans inom yrket fram till 2020.

” Arbetsmarknaden för studie- och yrkesvägledare är relativt god. Arbetsmarknaden idag kännetecknas av balans både för nyexaminerade och erfarna. Studie- och yrkesvägledarna rekryteras i allt högre grad även till andra branscher (utanför skolan). Vår samlade bedömning är att arbetsmarknaden om fem år fortfarande kommer att vara i balans. Förändringar i utbildningsväsende och samhällsstruktur innebär att behovet av vägledning och information sannolikt ökar, men samtidigt finns risken att kommuner prioriterar andra verksamheter när ekonomin är kärv.

Arbetsmarknaden för vägledare kännetecknas enligt SACO:s prognos av små skillnader mellan hög- och lågkonjunktur.

” Prognosens osäkerhet uppskattas till 4 för nyexaminerade på en skala från 1 till 5, där 1 på skalan innebär en mycket låg osäkerhet och 5 innebär en mycket hög osäkerhet. Osäkerhetsfaktorer är den ekonomiska utvecklingen och kommande utbildningspolitiska reformer.

UHR gör en prognos med ett bredare urval: kategorin *personal- och beteendevetare*. Här ingår även yrken som personaltjänstemän, administratörer i offentlig förvaltning, socialsekreterare och socialförsäkringstjänstemän. Enligt informationen på Studera.nu examineras fler personal- och beteendevetare än det finns jobb.

” Det är redan idag ett stort överskott på examinerade inom området. Detta överskott kommer att finnas kvar under hela prognosperioden. Under åren fram till slutet av 2020 kommer behoven på arbetsmarknaden att öka något, men situationen med för många examinerade kvarstår över hela prognosperioden, fram till 2030.

³ <http://www.saco.se/yrken-a-o/studie--och-yrkesvagledare/>

Hur blir man vägledare?

Det finns idag tre lärosäten som erbjuder studie- och yrkesvägledningsprogrammet: Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet. Utbildningen är en treårig högskoleutbildning som leder till en yrkesexamen i studie- och yrkesvägledning. Programmet erbjuds även som distansprogram.

I kapitel tre, Utbildningen till studie- och yrkesvägledarexamen, redogörs vidare för SYV-utbildningens innehåll och struktur i form av exempelvis genomlysningar av kursinnehåll, omfattning av praktikmoment och fokus för publicerade kandidatuppsatser.

Betydelse och effekter av studie- och yrkesvägledning

Elevernas val inför gymnasiestudier har blivit allt mer komplexa liksom möjligheterna att hantera val av eftergymnasiala studier och/eller yrken på ett strategiskt vis utifrån talanger, förmågor, kunskaper, erfarenheter och intressen på ett funktionellt sätt genom livets skeenden. Aldrig har *karriärhanteringsförmågan* eller *valkunskapen*⁴ hos eleverna framstått som så viktig inför framtiden.

Bilden av studie- och yrkesvägledarens roll som ytterst betydelsefull för elevernas medvetenhet och möjligheter är otvetydig i tillgängliga granskningar, rapporter och underlag i vilka vägledarnas utbildning, yrkesroll och funktion syns i sömmarna. Dessvärre understrykes även stora problemområden inom ramen för studie- och yrkesvägledningen som påverkar vägledarens egna möjligheter att göra ett bra jobb, elevernas möjligheter och begränsningar samt det kringliggande samhället som berörs av de konsekvenser en icke funktionell vägledning leder till.

Enligt Lärarnas Riksförbunds (LR) undersökning från 2012 som mäter perioden 2004–2009 hade den kommun med högst vägledartäthet 106 elever per heltidsanställd vägledare och den med lägst vägledartäthet 3 333 elever. Undersökningen visar att elever som gått på en grundskola med låg vägledartäthet löper 20 procent högre risk att göra studieavbrott i gymnasieskolan. Siffran ökar generellt till 27 procent år 2009 och risken ökar till 40 procent för flickor år 2009.⁵

Effekterna av felval och studieavbrott drabbar individen hårt. Därtill drabbar den kommunen i form av kostnader och arbetsgivare som förlorar värdefull kompetens. En väl fungerande studie- och yrkesvägledning kan effektivt minska effekten av de negativa konsekvenserna av oförberedda elever med otillräcklig självkänedom.

Eleven: Elevens kostnader att byta program eller avbryta en gymnasieutbildning kan mätas i både tid och pengar. Den mest oroande konsekvensen är emellertid svårigheterna att senare etablera sig på arbetsmarknaden.

Huvudmannen: Den genomsnittliga nettokostnaden för en svensk gymnasieelev uppgick till drygt 109 000 sek för 2015. En kommun som lyckas minska andelen elever som behöver gå om ett eller två år kan snabbt mäta den ekonomiska effekten.⁶

⁴ Benämns Career Management Skills i internationell pedagogisk forskning

⁵ Effekt av vägledning. En rapport från Lärarnas Riksförbund. Sid. 5. Lärarnas Riksförbund, 2012.

⁶ Sveriges Kommuner och Landsting (2012d).

Vad säger tidigare granskningar?

Dansk Clearinghouse har för *Utbildningsforskning i Danmark* gjort en forskningsöversikt av vägledningens effekter. Slutsatsen är att vägledningen *kan* vara effektiv för att öka elevernas beslutskompetens, men det under förutsättning att den sker i flera olika former och inom ramen för en helhetssyn på de insatser som görs. Insatser som prao och studiebesök är avgörande liksom grundlig planering och uppföljning av insatserna. Störst effekt har vägledningen på personer som kommer från studieovana miljöer.⁷

I såväl Skolinspektionen och Skolverkets utvärderingar liksom i Sveriges kommuner och landstings kartläggning av goda exempel och utmaningar av SYV i Sverige framkommer allvarliga brister inom SYV området som ringar in vägledningens effekter. Den sker inte i flera former och inte inom ramen för en helhetssyn. Insatser i form av prao och studiebesök genomförs men inte på ett sätt som eleverna upplever som vägledande och kontakten med arbetslivet är generellt sett dålig. Grundlig planering och uppföljning av vägledningsinsatserna saknas oftast och elever från studieovana miljöer får inte hjälp med att bryta mönster eller se nya perspektiv på sina möjligheter. Även högskoleutbildningen till studie- och yrkesvägledaryrket, studie- och yrkesvägledarprogrammet, omfattas av kvalitetsbrister. Det gäller främst brist på forskningsanknytning, avsaknad av disputerade lärare och ett fokus som i för hög grad ligger på skolan och för lite på arbetslivet.

Att såväl professionen som utbildningen till SYV får uttalad kritik gällande arbetslivsanknytningen i offentliga utredningar måste ses som allvarligt. SYV ska baseras såväl på vägledning gällande studier som för yrken. Saknas kontakt med det omgivande yrkeslivet i både utbildningen och i SYV-arbetet får det naturligtvis konsekvenser för eleverna och även arbetsgivarna.

Utöver bristen på yrkes- och arbetslivsanknytning får SYV i grundskolan kritik för organisatoriska problem som brist på styrning, planering och uppföljning samt på metodmässiga problem som att vägledningen kommer in för sent i utbildningen, är för fokuserat på gymnasievalet och generellt har ett för onyanserat fokus som reproducerar elevernas sociala och kulturella bakgrund.

Ökade kunskaper och erfarenheter från arbetsmarknaden och arbetslivet ger eleven ökad förståelse för vilka förutsättningar som gäller och vilka förväntningar en arbetsgivare har. Därmed kan man förbättra matchningen och öka möjligheterna för arbetsgivare att få tillgång till erforderlig kompetens.

Vägledningens ramar och regelverk

Vilka är det som anställer studie- och yrkesvägledare? Och hur ser ansvaret ut?

Huvudman för våra grundskolor utgörs i Sverige av våra kommuner och fristående aktörer. Dessa har enligt skollagen ansvar för att eleverna får tillgång till studie- och yrkesvägledning. Hur tillgången organiseras är en lokal fråga inom kommunen och inom eller mellan skolorna. Läroplanen ger skolorna riktlinjer för SYV och gäller såväl rektor, arbetslag, lärare samt studie- och yrkesvägledare. Därtill finns särskilda bestämmelser för arbetsplatsförlagt lärande i gymnasieförordningen (2010; 2039) och kurs- och ämnesplaner beskriver också kunskapskrav som berör SYV. För att främja en gemensam rättstillämpning presenterade Skolverket år 2009 allmänna råd

⁷ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 10. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.

och kommentarer till hur skolans författningar (det vill säga lagar, förordningar och föreskrifter) kan tillämpas. Tillsynen för skolans studie- och yrkesvägledning ansvarar Skolinspektionen för som granskande tillsynsmyndighet.⁸

Två av de viktigaste myndigheterna som inverkar på studie- och yrkesvägledningen i Sverige utgörs av myndigheterna Skolinspektionen och Universitetskanslersämbetet (tidigare Högskoleverket). Det är dessa två myndigheter som utför kvalitetsgranskningar av professionen respektive utbildningen. En organisation som kan påverka studie- och yrkesvägledarnas profession samt dess förhållande till ledning, skola och huvudman utgörs av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Enligt de senaste rapporterna, från ovan nämnda myndighet och organisation, förekommer stark kritik avseende funktionalitet, kvalitet och styrning gällande SYV i Sverige.

Hur gör våra grannar?

SKL har inom projektet *Framtidsval och arbetsliv* gjort en nordisk utblick och jämfört svensk studie- och yrkesvägledning med Danmark, Finland och Norge. Utvecklingen i våra grannländer har varit annorlunda jämfört med Sverige.

I jämförelse med våra nordiska grannländer är den svenska studie- och yrkesvägledningen mindre styrd och har inte samma organisation kring schemalagd tid eller arbetsmaterial.⁹

I Finland styrs studie- och yrkesvägledningen av nationella mål med avsatt tid i timplanen i grundskolan och en obligatorisk kurs i gymnasieskolan. Målet med undervisningen är att eleverna lär sig självständighet, ansvarstagande, självkänedom, samarbets- och interaktionsfärdigheter samt skaffa sig information om samhället, arbetslivet och entreprenörskap samt mångkulturalism och internationalism.¹⁰

I Danmark kan vägledningen vara organiserad på olika sätt. Vanligtvis är det klassläraren i grundskolan som koordinerar ämnesområdet som ges från förskoleklass till nionde klass. Ämnesområdet är ett av tre obligatoriska och kännetecknas av många aktiviteter utanför skolan så som studiebesök, introduktionskurser för ungdomsutbildningar, praktikplatser i företag och kontakter med organisationer eller branscher.¹¹

I Norge infördes ämnet år 2008 och fick då en egen kursplan och bestämd timplan. Kursen vänder sig till elever i grundskolans senare årskurser. Eleverna ska genom kursen få erfarenhet av innehåll uppgifter och arbetssätt i olika utbildningar på gymnasiet och i yrken. Eleven provar minst två olika gymnasieprogram inom ramen för undervisningen. Ett av kursens uttalade mål är att minska omval och avhopp i gymnasiet.¹²

⁸ Då denna granskning fokuserar på de studie- och yrkesvägledare som elever inom grundskolan möter redovisas den för gruppen mest relevanta informationen.

⁹ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 22. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.

¹⁰ Utbildningsstyrelsen, www.edu.fi/startsidan (20 april 2013).

¹¹ Ministeriet for Børn og Undervisning (2009).

¹² Utdanningsdirektoratet (2008).

2 Utvecklingsområden för SYV

I Skolverkets utvärdering och kvalitetsgranskning från 2007 konstateras brister som ligger till grund för en rad utvecklingsområden:¹³

- Mål och planer för kvalitetsutveckling av studie- och yrkesvägledning
- Helhetssyn på studie- och yrkesvägledning inom kommunen och skolan
- Samverkan mellan kommun, omgivande närsamhälle, arbetsliv, näringsliv, arbetsförmedling (samt länsarbetsnämnd)
- Samverkan inom skolan mellan olika personalgrupper
- Integrering av studie- och yrkesvägledning i undervisningen
- Information och vägledning som ger underlag till elevernas gymnasieval
- Praktisk arbetslivsorientering som ger eleverna egna konkreta erfarenheter
- Utvecklingssamtal och individuella utvecklingsplaner som ger underlag för val till gymnasieskolan
- Forskningsanknytning kopplad till metod- och kvalitetsutveckling
- Andra innovativa idéer och metoder i studie- och yrkesvägledning

Utvecklingsområdena återfinns även i många senare granskningar, vilket visar att problemen hos SYV-verksamheten finns kvar. Skolinspektionens rapport från 2013, från vilken resultaten presenteras i detta kapitel under tre olika teman, visar på i princip exakt samma problematik som Skolverkets granskning från 2007. Utvecklingsområdena återkommer även i form av goda exempel och utmaningar i en rapport från SKL, liksom i utvärderingar från Lärarnas Riksförbund. Om organisationernas exempel och resultat finns vidare läsning under rubrikerna ”hur kan man göra” under varje tema i detta kapitel samt i kapitel fem: Diskussion och perspektiv på studie- och yrkesvägledning.

Punktlistan för utvecklingsområdena ovan kan grovt delas in i tre områden eller teman: *Organisation*, *Tillgänglighet* och *Arbetslivsanknytning*. I nästkommande kapitel redogörs för de senaste resultaten och diskussionerna kring respektive tema.

Tema 1 Organisation - styrning, planering och ansvar

I tidigare rapporter, utredningar och granskningar av bland annat Skolverket framgår att planering och styrning av SYV länge varit ett problematiskt område.

Avsaknad av styrning, ledning och kvalitetssäkring är återkommande problem. De flesta kommunerna har inte utarbetat konkretiseringar utifrån de nationella målen, arbetat med nyckeltal eller utvärderat och tydliggjort resultaten av verksamheten. Det framträder därför en bild av att studie- och yrkesorienteringsverksamheten stått utanför skolans utveckling mot en mål- och resultatorienterad verksamhet.¹⁴

¹³ Skolverkets utvärdering från 2005 och kvalitetsgranskningen som publicerades 2007 bildar utgångspunkt tillsammans med regeringens skrivelse 2005/2006:151 Kvalitet och samverkan – om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning.

¹⁴ Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan. Sid. 9. Skolverket, 2007.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av SYV från år 2013 visar att stora utmaningar på området återstår.

Skolinspektionen har genomfört en granskning av totalt 34 grundskolor med 21 huvudmän i hela landet. Granskningsförfarandet har utgått ifrån en uppsättning på förhand definierade kriterier utifrån vilka Skolinspektionen gjort en bedömning. Granskningen visar att studie- och yrkesvägledningen i Sverige är lågt prioriterad på de granskade skolorna. Även om det är svårt att utifrån 34 skolor dra nationella slutsatser visar de granskade skolorna i hög utsträckning liknande brister till den grad att Skolinspektionen antar att dessa utvecklingsområden även behöver utvecklas på andra skolor.

På 23 av totalt 34 skolor lyfter inspektionen fram att kontinuerlig vägledning utgör ett av skolans mest centrala utvecklingsområden.

” Det finns omfattande brister i skolors och huvudmäns arbete med att planera och följa upp studie- och yrkesvägledningen.¹⁵

De vanligaste bristerna gällande styrning kan formuleras på följande vis:

- Huvudmän och rektorer har inte konkretiserat hur de nationella målen ska nås
- Riktlinjer för studie- och yrkesvägledningens organisation och genomförande saknas
- Rektorn saknar system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling
- Huvudmannen saknar system för resursfördelning. Om den finns utgår den från antal elever och inte en uppskattning av elevernas behov
- Vägledningen utvärderas inte och följs inte upp utifrån givna mål och riktlinjer
- Vägledningen följs inte upp utifrån elevernas behov och efterfrågan¹⁶

På 33 av de 34 granskade skolorna lyfter Skolinspektionen fram brister i rektors och huvudmannens kvalitetsarbete och på 26 skolor bedömer Skolinspektionen att ansvarsfördelning är ett av skolans mest centrala utvecklingsområden.¹⁷

Studie- och yrkesvägledaren kan vara anställd direkt på skolan, men kan också vara anställd av huvudmannen och arbeta på flera skolor i samma kommun. Problemen som inspektionen lyfter fram återfinns i båda anställningsformerna. Flera rektorer känner inte till hur verksamheten bedrivs och lägger hela tyngden på vägledarens axlar. Huvudmännen tar heller inte ansvar för att vägledarna har tillräckligt med kompetens för uppdraget. På flera skolor har både rektorer och lärare bristande kunskaper om vad skollag och läroplan säger om det studie- och yrkesvägledande uppdraget. Dessutom har vägledarna begränsad arbetstid och många arbetar på flera skolor. Vid de skolor som ingår i granskningen har 20–40 procent av en heltidstjänst ämnats i genomsnitt 300 elever. Den tid som finns används i huvudsak till att informera om gymnasievalet och administrera elevernas prao.

” Eleverna får inte studie- och yrkesvägledningen kontinuerligt under sin utbildning och studie- och yrkesvägledning betraktas inte som hela skolans ansvar.¹⁸

¹⁵ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 7. Skolinspektionen

¹⁶ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 30–32. Skolinspektionen

¹⁷ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 29. Skolinspektionen

¹⁸ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 7. Skolinspektionen

- Vägledningen planeras inte som en del av skolans övriga verksamhet
- Lärarna känner ofta inte till sitt ansvar för att nå målen för verksamheten och rutiner för samverkan och planering mellan lärare och studie- och yrkesvägledare saknas
- Lärarna är inte införstådda med hur studie- och yrkesvägledningen kan integreras i deras ämnen¹⁹

Vi ser alltså att ansvarsbilden fortfarande är suddig och att samverkan mellan lärare och vägledare inte fungerar bra. I Skolverkets kvalitetsgranskning från 2007 går att läsa att:

” De flesta av lärarna som intervjuats i studien känner inte till de mål i läroplanen som berör studie- och yrkesorientering. Några av lärarna som har viss kännedom om målen uttrycker att målen är ”stora och diffusa” eller ” att det är lätt att bara se hinder med dem”.²⁰

Lärarnas kännedom om vägledarnas kompetens varierade mycket vid undersökningstillfället och de hade svårt att se hur arbetslivs- och studiefrågor skulle kunna vävas in i utbildningen. De var positiva till att inlemma studie- och arbetslivsfrågor i undervisningen...

” ... om de fick tid för att planera det och om andra arbetsuppgifter togs bort - ”inte en sak till som skall läggas på oss, vi har ju en studie- och yrkesvägledare”...²¹

Några lärarkandidater redogör vid Skolverkets granskning för sin upplevelse av varför samverkan mellan lärare och vägledare inte fungerar så bra som den borde.

” Deras förklaring till lärarnas bristande intresse för att arbeta med läroplanens mål på det här området är att studie- och yrkesorientering inte behandlas i lärarutbildningen. De uttryckte att ”bristande kunskap och osäkerhet om hur lärarna skall arbeta gör att de väljer bort det”. Den bilden bekräftas vid en intervju med personal vid en av utbildningarna för vägledare.²²

Styrning - hur kan man göra?

SKL har genom en kartläggning av goda exempel (på styrning, uppföljning och utvärdering av SYV) funnit det viktigt att ha tydliga mål, arbets- eller aktivitetsplaner för hur aktiviteter ska genomföras, i vilka årskurser de är aktuella och vilken personal som ska ansvara för aktiviteterna.

Planering och organisering

Värt att tänka på i detta sammanhang som för alla verksamheter är att varken styrning, genomförande eller uppföljning fungerar utan mätbara mål. Ett hinder för såväl

¹⁹ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 16–18. Skolinspektionen

²⁰ Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan. Sid. 34. Skolverket, 2007.

²¹ Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan. Sid. 34. Skolverket, 2007.

²² Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan. Sid. 3. Skolverket, 2007.

målsättning som uppföljning utgörs av att effekterna av satsningar på och aktiviteter inom SYV anses svåra att följa upp och det behövs därför bättre modeller, verktyg och inte minst forskning på området.

En central organisering av SYV-verksamheten har i flera kommuner fungerat mycket bra. Flera mål med vägledningen, som studiemotivation, minskade avbrott och valkompetens kan vara svårt att mäta. En indikator, som SKL funnit i sin kartläggning, kan vara hur resultaten i grundskolan ser ut i förhållande till vilka gymnasieprogram eleverna fortsätter till. Vad gäller uppföljning av hur verksamheterna når de uppsatta målen i skollag, läroplaner och lokala verksamhetsplaner använder sig Gävle kommun framgångsrikt av så kallade styrkort.

I Kungsbacka kommun omfattas varje enskild skola av en gemensam arbetsplan som involverar lärarlagen och där vägledaren fungerar som stöd. Ett annat exempel är Svedala kommun där man tagit fram en aktivitetsplan för varje termin från årskurs sex till vuxenutbildningen, uppdelad på olika teman för respektive årskurs och omfattar riktlinjer för praktik. Planen omfattar allt från förberedelser och genomförande till ansvar för insatserna.²³

För att organisera och systematisera kvalitetsarbetet med SYV har Skolverket tagit fram ett verktyg, BRUK, som ska användas till att synliggöra, bedöma och utveckla kvaliteten i en verksamhet och kan användas på SYV-verksamheten.

Gemensamt ansvar

Granskningarna visar att SYV ofta inte hanteras som hela skolans ansvar och inte integreras i undervisningen. Samarbetet mellan vägledare och lärare har inte förutsättningar att fungera så bra som det borde för att upprätthålla god kvalitet och man följer inte en gemensam målbild. De kommuner som SKL besökt vid kartläggningen av goda exempel framhåller alla att rektorns roll för hur SYV-ansvaret hanteras på skolan. All personal behöver involveras i planering och genomförande för att få rätt effekt. Göteborgs Stad har *Vägledningscentrum* med omvärldsgrupper som leds av rektor och använder vägledare som resursperson. Vidare involveras all skolpersonal i SYV och arbetslivsfrågorna tydliggörs i undervisningen.

Kompetensplattformar

I Sverige finns det kommuner med allt från knappt en handfull till över 60 vägledare. Oftast är det i kommunstyrelse, -fullmäktige eller aktuell nämnd som beslut om samlad en samlad SYV sker. Organisationen av en samlad SYV sker på olika vis i olika kommuner. Fördelen med den samlade vägledningen är, enligt SKL:s kartläggning, att man lyckats renodla uppdraget och specialisera arbetsuppgifterna. En samlad vägledning får även en positiv inverkan på kvaliteten, samt bättre förutsättningar att planera och utvärdera verksamheten. På flera håll i landet har man etablerat regionala plattformar för samarbete gällande SYV. Vilka plattformar som godkänts och vilka fokus projekten har finns beskrivna i rapportens Bilaga Kompetensplattformar.

Under perioden 2013 till 2016 har och ska 60 miljoner kronor riktas till insatser som förstärker och vidareutvecklar de regionala kompetensplattformarna.²⁴ Plattformarna

²³ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 25. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.

²⁴ <http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/insatserfortillvaxt/regionalutveckling/regionalakompetensplattformar.4.5a5c099513972cd7fea367c1.html>

ska bidra till att möta näringslivets och den offentliga sektorns behov av kompetens. Regionala kompetensplattformar torde kunna utnyttjas långt mycket bättre för att främja studie- och yrkesvägledningens kvalitet, tillgänglighet, omfattning och organisation.

Tema 2 Tillgänglighet och likvärdighet

De vanligaste bristerna gällande vägledningens omfattning och kontinuitet kan formuleras på följande vis:

- De vägledande insatserna koncentreras till årskurs nio
- Det finns få exempel på tidigt arbete med att främja elevernas beredskap inför arbetslivet
- Arbetet är inte målinriktat för att utveckla elevernas förmåga att göra underbyggda val av studier- och/eller yrke²⁵

En viktig del av tillgängligheten för eleverna är att vägledningen är en del av undervisningen och inte enbart förekommer vid vägledningssamtal eller praktiktillfällen. På 29 av 34 skolor bedömer inspektionen att rektorn inte tydliggjort för lärarna att studie- och yrkesvägledningen är ett uppdrag för fler än studie- och yrkesvägledaren.²⁶ Dessutom kommer grundskolans vägledning in för sent i utbildningen och handlar då i första hand om gymnasievalet.

Eleverna framhåller återkommande i de granskningar och undersökningar som gjorts att de upplever stor oro inför gymnasievalet och inte känner sig förberedda inför det. Enligt en granskning av Lärarnas Riksförbund och Seco från 2011 uppger var tredje elev att de fått för lite vägledning i grundskolan. Hela 13 procent uppger att de inte fått någon vägledning alls och så stor andel som 62 procent uppger att vägledarna hade för liten inverkan på deras gymnasieval och knappt var tredje hade valt om utifall att de fick välja om program.²⁷

Enligt Skolinspektionens granskning vanligast att eleverna erbjuds ett vägledningssamtal först i årskurs nio. Samtalet varierar mellan tio minuter och en halvtimme och studenterna känner sig dåligt förberedda. Flera elever uppger att de känner press att på förhand ha bestämt sig för vilket program de ska söka till inför samtalet.²⁸

I Skolinspektionens intervjuer framkommer att lärare och rektorer inte anser att eleverna är mogna att börja tänka på framtida studier och arbetsliv tidigare än årskurs åtta. Avsikten med kontinuerlig vägledning är dock just att väcka elevernas medvetande tidigare, menar Skolinspektionen.

Endast 28 procent av eleverna i årskurs nio har en bra bild av vilka olika gymnasieprogram som finns att välja mellan och nästan hälften av eleverna uppger att de inte har någon vuxen att prata om sina framtidsplaner med. Dessutom finns flera exempel på lärare och vägledare som givit eleverna råd som antingen eleverna själva eller Skolinspektionen uppfattar som begränsande. Anledningen uppges vara att vissa elever inte anses ”klara av” en viss utbildning eller att elevgrupper gynnas av att välja ett visst alternativ.

²⁵ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 16–18. Skolinspektionen

²⁶ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 17. Skolinspektionen

²⁷ Effekter av vägledning. En rapport från Lärarnas Riksförbund. Sid 11. Lärarnas Riksförbund, 2012.

²⁸ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 21–22. Skolinspektionen

Skolorna arbetar inte aktivt för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social eller kulturell bakgrund.²⁹

Med tanke på att vägledningen har störst betydelse för de elevgrupper som kommer från studieovana miljöer är de otillräckliga insatserna för att motverka begränsningar och socialt reproducerade mönster ett allvarligt problem. Skolinspektionen har funnit en rad exempel på stora utmaningar inom området.

- Skolorna saknar målinriktat arbete med syfte att motverka socialt reproducerade mönster i elevernas gymnasieval och vidare livsval
- Personalen saknar kunskap om hur man kan motverka begränsningar hos eleverna
- Personalen har inte definierat vad de vill motverka eller varför³⁰

Tillgänglighet och likvärdighet – hur kan man göra?

Granskningar och utvärderingar har visat att det finns brister i fråga om när under utbildningen eleven möter SYV, hur ofta och vilket fokus vägledningen har. Det finns alltså allvarliga brister i vägledningens tillgänglighet och likvärdighet för eleverna.

Tillgång under hela utbildningen

SKL har funnit goda exempel som överbryggat brister i vägledningen avseende tillgänglighet. I Vetlanda gör varje barn en framtidsplan redan i förskolan. Planen följs sedan upp under hela skoltiden och handlar inte bara om utbildningsval utan om framtidsval hela livet igenom och om förståelsen för hur relationen mellan utbildning och yrke ser ut. Detta skapar medvetenhet och intresse tidigt hos eleverna. Det kan handla om att eleverna behöver påverka sina betyg inför framtida val och hantera speciella behov. Därför väljer fler kommuner att låta SYV komma in tidigt i utbildningen. Både Kungsbacka och Falköping är exempel på sådana kommuner.

Motverka stereotypa valmönster

Genomförda utredningar har konstaterat att SYV idag har problem med att följa skollagen i fråga om att undervisningen ska ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Många kommuner avsätter dock mer resurser till grupper som har behov av extra vägledningsstöd, visar SKL:s kartläggning av goda exempel. Detta stärker likvärdigheten. Ett annat sätt att öka likvärdigheten är gemensamma metoder, verktyg och arbetsmaterial för kommunens SYV. Flera kommuner använder också framgångsrikt en så kallad verktygsbank för hela kommunen, vilket visat sig spara tid för den enskilda vägledaren och verka utvecklande för professionen.³¹

Ett exempel på hur man kan arbeta med tillgänglighet är Uppsala kommun där alla vägledare har vidareutbildats av en genuspedagog och fått ökade kunskaper och bättre verktyg för att motverka stereotypa studie- och yrkesval. I Vetlanda arbetar man istället med att fokusera på framtidsfrågor tidigt i utbildningen. Flera kommuner arbetar aktivt med utvecklingsarbete gällande viktiga faktorer som könsbundna studie- och yrkesval, könsskillnader i studieresultat och kopplingen mellan utbildning och arbete liksom hur man uppfattar skolans vägledning.

²⁹ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 8. Skolinspektionen

³⁰ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 24–27. Skolinspektionen

³¹ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 29. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013

Det är också viktigt att eleverna kan lita på att vägledningen inte styrs av särintressen. En förutsättning för det är att informationen som förmedlas är neutral och att vägledarna och annan personal är oberoende gentemot sina uppdragsgivare. För att kunna erbjuda opartisk och neutral vägledning har Uppsala kommun förlagt SYV under förvaltningen Teknik och service istället för skolförvaltningen. Det leder till att de upplever sig mer neutrala till de olika utbildningarna eftersom de inte är placerade i den förvaltning som driver utbildningarna.

Tema 3 Arbetslivsanknytning

Yrkesvägledningen, praktik, studiebesök och annan samverkan med arbetsliv och arbetsmarknad är en avgörande del av SYV. Arbetslivsanknytningen är dock ett av de mest problematiska områdena inom SYV. Problemen återfinns redan under studie- och yrkesvägledarprogrammet vid högskolan, visar den senaste utvärderingen³². Tydligast är dock problematiken ute i skolorna där eleverna är antingen förvirrade eller missnöjda med den kontakt med arbetslivet, och dess flora av olika branscher och yrken, som erbjuds.

Enligt Skolinspektionens granskning har få skolor ett målinriktat arbete med att ge eleverna kunskaper om arbetslivet eller arbetsmarknaden. Dels är inte undervisningen utformad för att ge eleverna underlag att välja vidare utbildning och/eller yrke, dels är arbetslivsorienteringen inte planerad utifrån elevernas förutsättningar. Eleverna kopplar inte heller de aktiviteter som förekommer till arbetslivsorientering utan ser det som ”roliga avbrott”. I genomsnitt upplever nästan hälften av eleverna att undervisningen inte innehåller någon arbetslivsorientering. Dessutom saknar skolornas prao helt målsättningar för att ge eleven konkreta erfarenheter och det finns inte några riktlinjer för uppföljning exempelvis i undervisningen. Ofta saknas styrning från skolan gällande elevernas arbetsplats för sin prao. Inte heller de företag och yrkesgrupper som skolan bjuder in finns det någon medveten strategi för. Många elever hade velat komma i kontakt med fler yrkesgrupper än ”standardarbetena som brandman, författare, läkare och jurist”, som en elev uttrycker det.³³

Resultat från tidigare utredningar av studie- och utvärdering i Sverige visar att skolans samverkan med närsamhälle och arbetsliv är eftersatt. Ett sådant exempel är SOU 2006:102 eller SOU 2001:46, Skolverket 2007. Eleverna upplever att de inte får kunskap om arbetslivet och dess yrken eller arbetsmarknaden och dess villkor. Skolinspektionen tillägger också att eleverna i högre grad behöver förberedas på att kunna vara flexibla inför omställningar istället för att hitta sitt ”yrke” för att arbeta inom ett och samma område under yrkeslivet. Elevernas vilshenhet tar sig inte sällan uttryck i ett önskemål om att någon annan ska styra deras val. Skolinspektionen menar att bristerna i arbetslivsorienteringen och vägledningen bidrar till att eleverna blir mer sårbara.

... skolor som inte förbereder eleverna kontinuerligt för att hantera valsituationer, bidrar till att eleverna blir mer passiva än aktiva. Därmed blir eleverna mer sårbara.³⁴

³² Högskoleverket, Rapport 2006:42 R

³³ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 20. Skolinspektionen

³⁴ Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning. Rapport 2013:5, sid 24. Skolinspektionen

Sammantaget uppmanar Skolinspektionen att rektorer och huvudmän arbetar med att uppfylla följande punkter:

- Studie- och yrkesvägledning är hela skolans ansvar.
- Kvaliteten är avhängig planering och uppföljning.
- Verksamhetens mål ska alltid utgå från elevernas behov och se till att vidga elevernas perspektiv.
- Vägledningen måste vara kontinuerlig för att ge eleverna möjlighet att göra väl underbyggda beslut och möta kraven på flexibilitet i arbetslivet.

Arbetslivskoppling - hur kan man göra?

SKL har genom sin kartläggning av goda exempel på styrning, uppföljning och utvärdering funnit kommuner med arbetsplaner för samverkan mellan skola och arbetsliv som också omfattar SYV. Planen har tagits fram i samråd med det lokala arbetslivet eller utgått från kommunens näringslivsprogram, eller motsvarande.³⁵

De regionala kompetensplattformarna torde kunna användas på ett effektivt sätt för att utveckla arbetslivskopplingen i studie- och yrkesvägledningen. Här finns redan upparbetade nätverk och plattformar för samarbete kring utbildning, vägledning, praktik och kompetensförsörjningsfrågor.

Samverkan

Enligt SKL bör en fungerande samverkan som ger eleverna möjlighet att hitta nya intressen och få upp ögonen för fler yrken och utbildningsvägar genom kontakt med privata och offentliga arbetsgivare ses som en del av skolans demokratiuppdrag. Dessutom är det en naturlig del av kommunens näringslivsutveckling. Samtidigt är det en stor utmaning att få till stånd en långsiktig och hållbar samverkan och genomförda utredningar och granskningar visar på brister på kontakt med och fokus på arbetslivet under såväl SYV-utbildningen och i SYV-verksamheterna i skolorna.

Brist på samverkansområdet är enligt SKL:s kartläggning av goda exempel inte en konsekvens av att det saknas engagemang utan på andra faktorer som:

- Skillnader i organisationskultur.
- Brist på tid.
- Avsaknad av samordning mellan arbetsmarknads-/näringspolitiken och utbildningspolitiken på det nationella planet, där kommunerna måste bygga upp en samordningsstruktur lokalt.

Vetlanda är ett exempel på en kommun som har en gemensam plan för entreprenöriellt lärande, samverkan mellan skola och arbetsliv och studie- och yrkesvägledning. Redan i framtagningen av planen fick kommunen med sig det lokala näringslivet och representanter från företagarföreningen sitter numera i den samverkansgrupp man tillsatt för att följa upp hur arbetet med planen går. Det gör att näringslivet känner ett ansvar för sin del av samverkansarbetet samt får en möjlighet att påverka och få insyn in förutsättningarna.

³⁵ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 25. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013

Flera kommuner som SKL träffat i kartläggningen anser att det underlättar när kontakter med arbetsgivare samordnas och att det skapas en struktur som motverkar att skolorna konkurrerar med varandra om studiebesök och praktikplatser. Detta stärker också likvärdigheten i elevernas arbetslivskontakter. Flera kommuner vittnar om att det kan ta lång tid att bygga upp en god samverkan men att det är väl värt mödan.

Enligt SKL verkar mindre kommuner ha lättare att bygga upp en fungerande samverkan med arbetslivet än i större. En möjlighet för större kommuner kan vara att starta samarbeten med branschorganisationer snarare än enskilda företag. Organisationen kan då hjälpa till med att ordna kontakt med yrken som är vanliga i småföretag, men där företaget har svårt att komma ut till en skola eller bjuda in till besök.

Andra exempel på kommuner där man framgångsrikt arbetat med nya sätt för att förbättra samverkan mellan skola och näringsliv är Hultsfreds kommun som gjorde nya arbetsplaner för sina studie- och yrkesvägledare med nära koppling till kommunens näringslivsprogram. I kommunen får alla elever möjlighet att komma ut på flera arbetsplatsbesök under hela skoltiden.

Prao och praktik

Skolans skyldighet att erbjuda prao avskaffades i och med den nya läroplanen som infördes 1994. Trots det är det fortfarande mycket vanligt att det erbjuds någon form av praktik eller arbetsplatsbesök i grundskolan. De kommuner som anser att deras prao-verksamhet fungerar bra har visat sig ha tydliga mål med verksamheten och följer kontinuerligt upp den. Vägledarna fungerar som stöd till lärarna som har ansvar för prao och hjälper till med för- och efterarbete liksom utvärdering. Prao ses som en del av skolans ordinarie uppdrag. Ett exempel på hur detta kan fungera finner vi i Gävle kommun där en egen enhet för samverkan mellan skola och arbetsliv (SSA) ligger under utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden. Den huvudsakliga uppgiften för SSA är att hantera arbetslivsfrågor, SYV-frågor och handledarutbildning för arbetsgivare. SSA fungerar även som en platsbank för prao:n, dit kommunens alla skolor kan vända sig och vägledarna hanterar administrationen. Ett SSA-råd bevakar samtliga arbetslivsaktörers intressen såsom företagare, organisationer, elever, Arbetsförmedlingen och kommunföreträdare.

Företagsförankrad arbetsmarknadskunskap på schemat

Fokus i denna rapport ligger på SYV i grundskolan och de utmaningar och möjligheter som där föreligger. Följande exempel är hämtat från gymnasieskolor, men kan med fördel appliceras som ett filter genom vilket vi kan se på grundskoleelevernas valkunskap och förberedelser inför gymnasievalet. SKL presenterade år 2012 skriften *Motverka studieavbrott*³⁶ med exempel på hur skolor kan få fler elever att fullfölja gymnasiet och hur detta hänger samman med hur de lyckas med samverkan med arbetslivet och det omgivande samhället.

” Dessa skolor berättar om hur samverkan bidrar till att öka elevernas motivation för studierna. Kontakterna med arbetslivet fångar elevernas intresse, visar dem att de efterfrågas och att de har tillgång till många yrkesalternativ då de fullföljt sin utbildning. Satsningarna på handledarutbildning gör att handledarna på arbetsplatserna känner till kursmålen och integrerar dem i praktiken.³⁷

³⁶ Motverka studieavbrott. Sveriges Kommuner och Landsting, 2012.

³⁷ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 60. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.

Ett exempel på en skola som ser hur samverkan bidrar till att motverka studieavbrott är Västmanlands skolor. I Västerås har arbetsgivarna startat föreningen *Jobba i Västerås* som tillsammans arbetar strategiskt med kompetensförsörjningsfrågor. Ett kansli driver och utvecklar arbetet som syftar till att sprida kunskap till unga om vilka yrken som finns, vad yrkena innebär och vilka utbildningar som leder till yrkena. På så sätt kan man väcka intressen för olika branscher och visa vilka behov de har av kompetens. Arbetet har lett till att gymnasieeleverna har stor kännedom om vilka yrken som finns och hur efterfrågan ser ut. De kan koppla kunskapen till sina kunskaper, intressen och talanger.

Tycker man om att träffa människor och skriva finns hundratals olika yrken, men de flesta känner bara till yrket journalist, en bransch där det idag är mycket svårt att få jobb, berättar verksamhetschef Björn Nordén. Därför är det viktigt att eleverna får kunskap om arbetsmarknaden. *Jobba i Västerås* har av den anledningen infört Arbetsmarknadskunskap, ett projekt med mål att alla elever mellan 10 och 19 år ska erbjudas en lektion i arbetsmarknadskunskap och material till lärarna för att de ska kunna hålla fler lektioner.³⁸

Arbetslivsanknytningen eller samverkan mellan skola/utbildning och arbetslivet är en avgörande del av vägledningen. Utan kontakt och kunskap om yrkeslivet blir det svårt för elever att välja vidare utbildning som senare ska leda till ett jobb de kan utvecklas och nå sin potential i. En viktig ingång till en mer arbetslivsinriktad SYV är studie- och yrkesvägledarprogrammet vid högskolan. I nästkommande kapitel redogörs för utbildningens upplägg, struktur och arbetslivsanknytning vilket även kopplas till Högskoleverkets granskning av utbildningen.

³⁸ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid. 61. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.

3 Utbildningen till en studie- och yrkesvägledarexamen

Det finns tre lärosäten i Sverige som ger Studie- och yrkesvägledarprogrammet; Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet. Samtliga är kandidatprogram om 180 högskolepoäng. I Umeå och Stockholm kan programmet läsas på distans. Malmö högskola ger programmet i Malmö, men även i Varberg, dagtid och heltid. Programmen leder alla till en yrkesexamen.

Behörighetskraven för utbildningarna till Studie- och yrkesvägledare skiljer sig inte mycket åt.

Malmö högskola:	Grundläggande behörighet + Samhällskunskap A. Eller: Samhällskunskap 1b / 1a1 +1a2
Stockholms universitet:	Grundläggande behörighet + Samhällskunskap A. eller Samhällskunskap 1b alt 1a1+1a2. (Områdesbehörighet 6 eller A6 med undantag för Engelska B eller Engelska 6).
Umeå universitet:	Grundläggande behörighet + Samhällskunskap A + Engelska B. Eller: Samhällskunskap 1b / 1a1+1a2

Utbildningens struktur och innehåll

Studie- och yrkesvägledarprogrammen är vid en jämförelse tämligen likartade i struktur, upplägg och innehåll. De moment som är särskilt viktiga ur ett arbetsgivar- och näringslivsperspektiv skiljer sig dock utbildningarna emellan. Dessa moment är praktikkurser och kurser som ger studenterna kunskaper i arbetsmarknad och närings-/arbetsliv.

Utbildningens praktikmoment

Utbildningsprogrammen vid respektive lärosäte har obligatoriska och poänggivande praktikmoment. Omfattningen och upplägget skiljer sig mellan lärosätena på följande vis:

- Malmö högskolas SYV-utbildning omfattar totalt 17 veckors praktik fördelade på fyra av totalt sex terminer. Tre veckor under termin 2, fyra och två veckor under termin 3 och åtta veckor under termin fem.
- Stockholm universitets SYV-utbildning omfattar totalt 15 veckors praktik fördelade på tre av totalt sex terminer. Fem veckor under termin 3, fem veckor under termin 4 och fem veckor under termin 6.
- Umeå universitets SYV-utbildning omfattar totalt 18 veckors praktik fördelade på två terminer. Åtta veckor under termin 3 och tio veckor under termin 6.

På samtliga lärosäten kommer praktikmomenten in relativt tidigt i utbildningen och är fördelade på minst två tillfällen. Malmö högskola sticker ut genom att förlägga praktiken redan andra terminen (år 1) och sprida ut den över fyra av sex terminer. Umeå universitet har bara två praktiktillfällen men mer sammanhållen praktik (åtta respektive tio veckor fördelat på två tillfällen). Stockholms universitet har en variant precis mitt emellan.

Kurser som behandlar närings-/arbetsliv och arbetsmarknad kopplat till karriär och kompetens

De kurser i vilka det tydligt framgår att innehållet ämnar öka studenternas kunskap om arbetsmarknad, arbets-/näringsliv, karriär, kompetens och kvalifikation skiljer sig i omfattning lärosätena emellan. Skillnaderna består i antalet kurser och i kursernas omfattning sett till högskolepoäng (hp).

- Malmö högskolas SYV-utbildning omfattar en arbetsmarknads-/arbetslivsinriktad kurs (*Arbetsliv & omvärld*) om 15 hp (varav 3 hp utgörs av praktik).
- Stockholms universitets SYV-utbildning omfattar fyra kurser (*Näringar & yrken, Utbildning, arbete & yrke 1, Arbetsmarknad, politik & ekonomi* samt *Utbildning, arbete & yrke 2*) om 7,5 hp vardera med inriktning mot arbetsmarknad/arbetsliv. Totalt ger det 30 hp inom det aktuella området.
- Umeå universitets SYV-utbildning omfattar tre kurser (*Utbildning & arbetsmarknad, Arbetsliv & lärande* samt *Makroekonomi & arbetsmarknad*) om 7,5 hp med inriktning mot arbetsmarknad/arbetsliv. Totalt ger det 22,5 hp inom det aktuella området.

Stockholms universitet ger alltså flest kurser (en hel termin) inom området arbetsmarknad och arbets-/näringsliv. Umeå ger fem veckor mindre och Malmö endast en halv termin. En SYV-utbildning omfattar totalt sex terminer (tre år).

Att en sjättedel av utbildningen omfattar kurser inom arbetsmarknad och näringsliv torde vara helt rimligt och uppfylla behovet studenterna har av kunskaper och erfarenheter inom området. Självfallet säger omfattningen inget om kvaliteten och hur mycket erfarenheter från det ”verkliga” arbetslivet som studenterna får med sig in i sin yrkesroll som studie- och yrkesvägledare. Däremot torde omfattningen en halv termin (Malmö) kunna sägas vara för lite för att studenterna i sin blivande yrkesroll ska kunna ge elever fullgod information och vägledning om arbetsliv och arbetsmarknad och de aktuella och föränderliga förutsättningar som där råder.

Studenternas examensarbeten

Efter en översiktlig genomlysning av kandidatuppsatserna (examensarbetet) kan det konstateras att de inte skiljer sig mycket åt vad gäller val av ämne, fokus och inriktning. Detta sett till ett urval av uppsatser på respektive lärosäte.

Uppsatserna behandlar generellt sett arbetet i rollen som studie- och yrkesvägledare och fungerar i olika sammanhang, exempelvis inför gymnasieval, vid särskilda behov eller ur ett genus och mångfaldsperspektiv. Vidare behandlar uppsatserna faktorer som verktyg, förutsättningar, färdigheter och organisation/styrning inom ramen för studie- och yrkesvägledarens arbetsmiljö och situation.

Ingen av de 60 genomgångna uppsatserna behandlade eller problematiserade kunskaper om yrken, förhållandet till det lokala, regionala eller nationella näringslivet eller kunskaper om utveckling inom specifika yrkesgrupper, strukturomvandling eller generationsväxling på arbetsmarknaden.

Exempel på områden som examensarbetena behandlar vid respektive lärosäte:

Malmö högskola

1. Självkänedom som verktyg i vägledning inför gymnasieval
2. Studie- och yrkesvägledares (nya) förutsättningar vid högskola/universitet
3. Färdigheter som krävs för vägledning av elever i särskolan
4. Uppväxtförhållande, gymnasieinriktning och andra faktorer som kan påverka valet av eftergymnasial utbildning ur ett studie- och yrkesvägledningsperspektiv
5. Vägledning inom gymnasiesärskolor – hur eleverna förbereds inför vidare studier och yrken

Stockholms universitet

1. Jag möter världen varje dag genom mitt jobb: en beskrivning av studie- och yrkesvägledares syn på vägledning av nyanlända ensamkommande flyktingbarn och ungdomar
2. Om individers behov av studie- och yrkesvägledning i vändpunkter under sitt liv
3. Hur lärare i grundskolan kan beskriva och resonera kring studie- och yrkesvägledning som ett ansvar för hela skolan
4. Vägledning i ett mångkulturellt samhälle: en studie om hur individer med utländsk bakgrund upplever vägledningen på vuxenutbildningen
5. Uppsökande vägledning på Naturvetenskapsprogrammet

Umeå universitet

1. Musikers karriärvägar: flöjtisters karriärvägar och utbildningars påverkan
2. Ungdomars syn på könsblandade respektive könsuppdelade arbetsgrupper
3. Studie- och yrkesvägledares arbete med att i skolan bidra till elevers självkänedom
4. Hur fungerar en vägledningscentral för gymnasieungdomar i Sverige jämfört med Danmark
5. Människor med diagnostiserat utmattningssyndrom/utmattningsdepression i kontakt med studie och yrkesvägledning

Högskoleverkets utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen

Under år 2006 genomfördes en utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen av en extern bedömargrupp bestående av universitetslärare, en yrkesrepresentant och en före detta student. Bedömargruppens resultat pekade på att de tre yrkesprogrammen i Malmö, Stockholm respektive Umeå alla lever upp till de examensordningens mål för utbildningen. Samtidigt ringas stora problem in i rapporten.³⁹

Lärarkompetens och forskningsanknytning

Det största problemet anser bedömargruppen är bristen på forskningsanknytning och det låga antalet disputerade lärare. Vid Malmö högskola var bristerna i lärarkompetensen och handledarkapaciteten samt brister i organisation och administration av programmet så allvarliga att Högskoleverket på grundval av utredningen ifrågasatt examensrätten.

³⁹ Utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen i Sverige, Rapport 2006:42 R, Högskoleverket.

Arbetslivsanknytning

Utöver problemen med forskningsanknytning, lärarkompetens och organisation menar bedömaregruppen att utbildningen är för snävt inriktad mot skolväsendet och att studenterna därmed saknar erfarenheter och kunskaper från arbetslivet utanför skolan.

Utredningen tar upp den bristfälliga samverkan med lärarutbildningarna som inte ger så bra förutsättningar för förståelse och samverkan yrkesrollerna emellan som vore önskvärt.

Praktikdelen av utbildningen fungerar i stora drag enligt bedömaregruppen bra, men behöver i högre grad rikta sig till arbetsmarknaden utanför skolan.

Ny utvärdering hösten 2014

En kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen har genomförts under våren 2014 och resultaten publicerades av på Universitetskanslersämbetet (UKÄ f.d. Höskoleverket) webbplats vid månadsskiftet september/oktober år 2014.

Med utgångspunkt i bedömaregruppens förslag ger UKÄ varje utbildning något av följande samlade omdömen:

1. **Mycket hög kvalitet**
2. **Hög kvalitet**
3. **Bristande kvalitet**, vilket innebär att UKÄ ifrågasätter lärosätets tillstånd att utfärda denna examen och att Universitetskanslersämbetet efter uppföljning kommer att ta ställning till om tillståndet bör dras in.

Vid kvalitetsutvärderingen 2006 fick Malmö högskola betyget bristande kvalitet och därmed examensrätten ifrågasatt. Bedömaregruppen bakom utvärderingen 2014 gav samtliga lärosäten medelbetyg, det vill säga *hög kvalitet*.

Vid bedömning av examensmålet för studie- och yrkesvägledarexamen ska studenten visa kunskap om utbildning, arbetsliv och samhällsutveckling såväl nationellt som internationellt har delmålet visa kunskap om utbildning, arbetsliv och samhällsutveckling internationellt inte kunnat utläsas i urvalet av de självständiga arbetena, utan har bedömts utifrån självvärderingen kompletterad med information från intervjuerna.⁴⁰

Bedömaregruppen anser att samtliga utbildningar visar hög måluppfyllelse sammantaget och för respektive mål. Det finns dock områden med utrymme för utveckling.

När utbildningar utvärderades 2006 menade den dåvarande bedömaregruppen att de innehållsligt var alltför snävt inriktade mot skolväsendet. Bedömaregruppen ansåg 2006 att studie- och yrkesvägledare, för att kunna utöva sitt arbete, behövde breda och grundläggande kunskaper om, och erfarenheter från, flera sektorer och delar av arbetsmarknaden. De bedömde därför att utbildningarna skulle göra en friare tolkning av examensmålen då detta skulle kunna bidra till att ge studenterna möjlighet att i högre grad bekanta sig med arbetslivet utanför skolan, och även utanför den offentliga sektorn, som också kan ha vägledande uppgifter.

⁴⁰ Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. Sid. 2. UKÄ, 2014.

Bedömargruppen kan 2014 konstatera att samtliga lärosäten har anpassat utbildningarna i denna riktning. Vid Malmö högskola arbetar lärarna aktivt med att vidga utbudet av praktikplatser och arbetsmarknaden för sina studenter. Stockholms universitet arrangerar tema-kvällar med föreläsare från olika yrkesområden. Vid Umeå universitet har de studerande, avseende en mindre del av sin praktik, möjlighet att följa verksamheter utanför skolväsendet. Även om Umeå universitet uppger att möjligheten till praktik utanför skolväsendet i första hand har tillkommit efter starka önskemål från studenterna.⁴¹

Fokus har flyttats från traditionell utbildning till livslångt lärande. Detta medför att det finns nya arbetsuppgifter för studie- och yrkesvägledare i dessa sammanhang. Vidare har det skett en förändring i studie- och yrkesvägledares arbetssätt. Dagens samhälle kännetecknas av snabba skiftningar på arbetsmarknaden och ett ökat fokus på kunskap och lärande, vilket får till följd att studie- och yrkesvägledare också har en roll i att stärka enskilda individers egen valkompetens. Något som i internationella sammanhang benämns *Career Management Skills*.

Det är bedömargruppens uppfattning att lärosätena bör fortsätta tolka examensmålen på ett sätt som tillåter att utbildningen utvecklas i den riktning som samhället och arbetsmarknaden är på väg. På detta sätt stärker utbildningen också sin relevans i samhället i stort.⁴²

Praktiken är ett väsentligt inslag i studie- och yrkesutbildningen.

Då samtliga lärosäten lyfter fram praktikens betydelse för utbildningen vill bedömargruppen peka på vikten av att praktikhandledarnas kompetens säkerställs. I många fall kan det vara rimligt att handledarna är utbildade studie- och yrkesvägledare. När praktikplatser utanför skolväsendet blir allt vanligare är det samtidigt av stor vikt att lärosätena arbetar fram rutiner för hur praktikhandledarnas kompetens säkerställs och hur praktiken ska bedömas. En idé skulle kunna vara att lärosätena tillsammans utarbetar riktlinjer för hur praktikhandledarnas kompetens ska säkerställas och tar fram gemensamma rutiner och kriterier för bedömning av praktiken.⁴³

Utifrån studenternas självständiga arbeten konstaterar bedömargruppen att det finns utrymme för utveckling gällande

- graden av analys
- teoretisk tillämpning och en
- kritisk ansats.

Utvärderingen visar också på vikten av kompetent och tidsmässigt väl tilltagen handledning. Det utgör en förutsättning för att kvaliteten ska kunna höjas. Vidare kritiserar bedömargruppen de snäva litteraturgenomgångarna och ser en ökad grad av referenser från internationell forskning som ett viktigt utvecklingsområde för att ytterligare kunna öka utbildningens kvalitet.

⁴¹ Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. Sid. 4. UKÄ, 2014.

⁴² Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. Sid. 4. UKÄ, 2014.

⁴³ Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. Sid. 5. UKÄ, 2014.

Slutligen menar bedömargruppen att det behövs ytterligare balans mellan professionskunskap och vetenskap i studie- och yrkesvägledarutbildningen. Förändringarna i samhället och på arbetsmarknaden bör få större påverkan på utvecklingen av studie- och yrkesvägledarutbildningen.

Vikten av att det i utbildningen till studie- och yrkesvägledare finns balans mellan vetenskaplig kunskap och praktisk professionell kunskap är primär. Studie- och yrkesvägledare bör under sin utbildning arbeta med att diskutera, problematisera och reflektera över relationen mellan val och väljande för individ och samhälle.

...

Studie- och yrkesvägledarutbildningen behöver under utbildningstiden hjälpa studenterna att skapa en balans mellan teori och praktik, att ge utrymme för förtrogenhetskunskapen och ge studenterna verktyg att kunna reflektera kring både teori och praktik även efter utbildningen.⁴⁴

Sammanfattningsvis utgörs utvecklingsområdena enligt UKÄ:s kvalitetsutvärdering 2014 följande:

- fokus på arbetsmarknaden och Career Management Skills
- kvalitetssäkring av praktiken och handledningen
- analys, kritisk ansats och ett internationellt perspektiv
- arbetsmarknaden bör få större inflytande på balans mellan professionskunskap och vetenskap.

⁴⁴ Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. Sid. 6. UKÄ, 2014.

4 Vägledande utbildningsstatistik

Uppgifterna är hämtade från Universitetskanslersämbetets NU-databas⁴⁵ med statistik om studier på grundnivå och på avancerad nivå för yrkesprogram som ger en examen i ämnet studie- och yrkesvägledning. Uppgifterna kan fördelas per lärosäte, kön och ålder.

Söktryck och antagna till studie- och yrkesvägledarutbildningen år 2013

- Vid Malmö högskola var söktrycket 2,1 studenter per plats. 314 studenter sökte och 150 blev antagna till programmet. Sedan år 2007 har söktrycket ökat kontinuerligt från 1,5 sökande per plats. Antalet antagna för år 2014 har inte publicerats än, men antal sökande är 397.
- Vid Stockholms universitet var söktrycket 3,1 per plats. 479 studenter sökte och 155 blev antagna till programmet. Sedan år 2007 har söktrycket ökat kontinuerligt från 1,4 sökande per plats. Antalet antagna för år 2014 har inte publicerats än, men antal sökande är 459.
- Vid Umeå universitet var söktrycket 2,1 per plats. 198 studenter sökte och 95 blev antagna till programmet. Sedan år 2007 har söktrycket ökat kontinuerligt från 1,2 sökande per plats (med undantag från år 2009 och 2010 då trycket minskade från 1,5 till 1,3 respektive 1,1 sökande per plats). Antalet antagna för år 2014 har inte publicerats än, men antal sökande är 227.

Antal nybörjare vid studie- och yrkesvägledarutbildningen över tid

Studie- och yrkesvägledarprogrammet kan idag studeras vid Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet. Innan år 1998 fanns utbildningen inte i Malmö, utan motsvarande program erbjöds vid Lunds universitet sedan år 1994. I Stockholm gavs utbildningen från år 1994 vid Lärarhögskolan i Stockholm och upptogs vid Stockholms universitet år 2007. Umeå universitet har erbjudit utbildningen från start fram till idag.

Antalet programnybörjare har skiftat mellan olika år men sett över en tjugoårsperiod har utbildningen blivit allt större:

- År 1994 var antalet programnybörjare i Lund 63 personer, i Stockholm (Lärarhögskolan) 39 och i Umeå 66 personer.
- År 2004 var antalet programnybörjare i Malmö 87 personer, i Stockholm (Lärarhögskolan) 98 och i Umeå 56.
- År 2008 var antalet programnybörjare i Malmö 94, i Stockholm (universitetet) 90 och i Umeå 26 personer.
- År 2013 var antalet programnybörjare i Malmö 113, i Stockholm 98 och i Umeå 54 personer.

⁴⁵ <http://www.uk-ambetet.se/statistikuppfoljning/statistikdatabasomhogskolan/utbildningpagrundnivaochavanceradniva.4.575a959a141925e81d1250b.html>

Antal examinerade från studie- och yrkesvägledarutbildningen

I Malmö och Stockholm har antalet examinerade mer eller mindre fördubblats under en femårsperiod. I Umeå är antalet detsamma. Andelen män har inte ökat alls eller i icke anmärkningsvärd grad.

- År 2013 examinerades totalt 65 personer från programmet vid Malmö högskola. Av dem utgjorde 56 personer kvinnor och 9 män.
Motsvarande siffror från 2008 var totalt 24 personer varav 23 kvinnor och en man.
- År 2013 examinerades totalt 78 personer från programmet vid Stockholms universitet. Av dem utgjorde 72 personer kvinnor och sex män.
Motsvarande siffror från 2008 var totalt 37 personer varav 33 kvinnor och fyra män.
- År 2013 examinerades totalt 48 personer från programmet vid Umeå universitet. Av dem utgjorde 44 personer kvinnor och fyra män.
Motsvarande siffror från 2008 var totalt 48 personer varav 36 kvinnor och sju män.

Helårsprestationer/helårsstudenter

Helårsprestationerna består av högskolepoäng som studenterna har tagit samma termin samt följande tre terminer. Prestationsgraden på yrkesexamensprogram generellt har legat på i stort sett samma nivå, 89 procent, för helårsstudenterna under perioden 2005/06–2010/11. Prestationsgraden varit cirka 7 procentenheter lägre för män än för kvinnor under denna period.⁴⁶

		HÅP	HÅS
Malmö högskola	2012/2013	232,7	259
Malmö högskola	2011/2012	213,5	246
Malmö högskola	2010/2011	219,7	240
Malmö högskola	2009/2010	181,5	216
Malmö högskola	2008/2009	202,3	216
Malmö högskola	2007/2008	186,5	209
Stockholms universitet	2012/2013	255,6	252
Stockholms universitet	2011/2012	247,8	281
Stockholms universitet	2010/2011	242,9	246
Stockholms universitet	2009/2010	238,6	228
Stockholms universitet	2008/2009	238,4	236
Stockholms universitet	2007/2008	142,8	122
Umeå universitet	2012/2013	135,7	159
Umeå universitet	2011/2012	126,3	139
Umeå universitet	2010/2011	112,6	113
Umeå universitet	2009/2010	86,2	84
Umeå universitet	2008/2009	95,9	104
Umeå universitet	2007/2008	120,1	136

⁴⁶ <http://www.uka.se/download/18.575a959a141925e81d11f2e/1403093613505/Genomstromning-resultat-2011-12-SM-1303.pdf>

5 Diskussion och perspektiv på studie- och yrkesvägledning

Alla elever får inte den studie- och yrkesvägledning de har rätt till. Det råder också stora skillnader mellan olika kommuner. Två forskare vid Umeå universitet bekräftar de stora skillnaderna mellan kommuner i fråga om tillgänglig vägledning och att olikheterna delvis kan relateras till kommuntyp, kommunens utbildnings- och inkomstnivå samt politiskt styre.⁴⁷ De stora skillnaderna ger elever från olika kommuner och skolor vitt skilda förutsättningar att förbereda sig för studie- och yrkesval. Det är naturligtvis inte acceptabelt.

Den ojämna resursfördelningen som sker mellan och inom kommuner får konsekvenser. Exempelvis får många elever inte ta del av SYV förrän inför valet av gymnasieprogram i årskurs nio.

” I Skolverkets Allmänna råd står det att elever ska få studie- och yrkesvägledning från grundskolans början förutom förskoleklass. Kritiken från Skolinspektionen är befogad. Studie- och yrkesvägledningen på våra skolor är en budgetregulator. Har man dålig ekonomi, drar man ner på studie- och yrkesvägledningen.⁴⁸

Färre avhopp, fel- och omval ger bättre möjligheter för eleverna på arbetsmarknaden. Det ger dem också bättre verktyg att hantera det livslånga lärandet, förståelsen för arbetsmarknadens och näringslivets villkor och de omställningar som arbetslivet kräver från det första sommarjobbet till den dag man går i pension.

” ... om ungdomar ska komma rätt i livet måste de få tillräckligt med studie- och yrkesvägledning. Avhoppet från gymnasieskolan skulle minska och fler skulle troligen gå på våra yrkesprogram i gymnasiet. Yrkesgruppen är också väldigt viktig för ett livslångt lärande.⁴⁹

Hur förhåller sig andra organisationer till vägledningens brister?

Lärarnas Riksförbund förordar mer lagstiftning och en ökad statlig styrning av studie- och yrkesvägledningen då man menar att huvudmännen, kommunerna, inte tar sitt ansvar.

” Det finns en styrning från Skolverket som man inte efterlever särskilt väl. Hade man gjort det hade det kunnat se annorlunda ut. Idag är mål, planering och uppföljning mycket upp till studie- och yrkesvägledaren. Lärarna har en mycket pressad arbets-situation och press från arbetsgivaren att ha en hög måluppfyllelse, det gör att studie- och yrkesorienteringen inte integreras i undervisningen i den omfattning den borde.⁵⁰

⁴⁷ Effekter av vägledning. En rapport från Lärarnas Riksförbund. Sid 11. Lärarnas Riksförbund, 2012.

⁴⁸ Intervju med Catharina Niwhede, Distriktsordförande Malmö stad/ledamot i Lärarnas Riksförbunds förbundsstyrelse, 2014-08-27.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser att det mest effektiva sättet att bidra till en positiv kvalitetsutveckling av SYV är genom att inspirera huvudmän och rektorer att följa *best practice* genom att visa på och sprida goda exempel.

SKL har perspektivet att med de ökade förväntningarna på SYV inte nödvändigtvis bör följas av hårdare reglering och ytterligare lagstiftning. Istället vill SKL bredda perspektivet på vägledningen och hur den integreras i utbildningen skoltiden igenom. Genom goda exempel vill man stödja och inspirera kommunernas tjänstemän och politiker i såväl policyarbete som praktiskt arbete. Dessutom avser exemplen inspirera skolledare, studie- och yrkesvägledare och annan skolpersonal.

Gemensamma *styrkor* bland de kommuner SKL har besökt:

- Det finns politiskt satta mål för verksamheten med krav på återrapportering
- Målen är konkreta i form av arbetsplaner med tydlig ansvarsfördelning
- Studie- och yrkesvägledningen är hela skolans ansvar och upplevs även så av lärare, vägledare och annan skolpersonal
- Studie- och yrkesvägledare arbetar med gemensamma metoder, verktyg och arbetsmaterial, gärna i mer än en skolform
- Vägledningen utgår från elevens behov och det finns en bredd i vägledningsinsatserna
- Det finns strukturerade kontakter med samhälls- och arbetslivet samt med lokala arbetsgivare
- De nya arbetssätt som införs har förankrats hos såväl vägledare och rektorer med avsatt tid till implementering och utveckling⁵¹

Gemensamma *utmaningar* bland de kommuner som SKL har besökt:

- Vägledning ska inte enbart vara ett stöd för den enskilda eleven utan ett kunskapsområde som behandlar arbetsliv och samhälle i en vidare mening
- Studie- och yrkesvägledningen skall vara en funktion för vilken all personal på skolan bidrar, istället för att vägledarna ses som ansvariga för verksamheten
- Arbetslivsfrågor ska komma in i utbildningen tidigt i grundskolan och arbetas med kontinuerligt genom hela skoltiden
- Skolan ska ha en långsiktig samverkan med arbetslivet och engagera både privata och offentliga arbetsgivare⁵²

Hur kan näringslivets organisationer förhålla sig till vägledningens brister?

Det finns ett generellt stort behov av ett övergripande perspektiv och syn på vad vägledning är och hur den ska se ut i grundskolorna. Trots alla granskningar, kartläggningar, utvärderingar och inspirerande exempel finns problemen kvar.

⁵¹ Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid 7. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013

⁵² Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning. Sid 8. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013

Fokus för skolorna är att få eleverna genom utbildning, inte lägga tid på arbetsmarknadsanknytning. Det saknas tid för att arbeta med detta när tjänsterna är så slimmade. Det behövs inte särskilt stöd i första hand utan tjänster som gör det möjligt för både lärare och studie- och yrkesvägledare att arbeta med dessa frågor.⁵³

Vad bör vi då förvänta oss av SYV och vad förväntar sig verksamheterna själva?

Skolverket har i en rapport från 2009 tagit fram lärande exempel. Gemensamma förväntningar på samtliga exempel var följande:

Kommunen och verksamheten...

- är innovativ och bedriver verksamheten utifrån en tydlig pedagogisk idé/metod/modell,
- arbetar med ständiga förbättringar inom studie- och yrkesvägledningen som ger elever förutsättningar för väl underbyggda val för framtiden,
- kan förklara sin verksamhet och sina strategier på ett begripligt sätt för andra och vill bjuda på sina kunskaper och erfarenheter samt delta i ett gemensamt lärande,
- har rektor och arbetslaget med i utvecklingsarbetet,
- är beredd att anslå tid,
- är beredd att delta i kompetensutvecklingsinsatser,
- är beredd att delta i konferenser.

I de fall man lyckats har man skapat följande exempel som lyft SYV-verksamheten:

- Samordning av kommunens utveckling av SYV genom exempelvis utvecklingsgrupp
- Kommunövergripande handlingsplan för SYV som kontinuerligt följs upp och integreras i den dagliga verksamheten
- Partnerbank för samarbetspartners i näringslivet
- Entreprenöriellt lärande – satsningen på studie- och yrkesvägledning med pågående utvecklingsarbeten inom entreprenörskap

Det krävs till synes alltså både mer omfattande och tämligen små insatser för att utveckla SYV.

Av de kvalitetsbrister som granskningar och kartläggningar synliggjort är *kopplingen mellan utbildning och arbetsliv* eller *arbetsmarknadskopplingen och Career Management Skills* eller *samverkan med det offentliga och privata näringslivet* ett genomgående tema som formuleras på olika vis men som genomsyrar såväl utbildningen till studie- och yrkesvägledaryrket som de professionella verksamheterna ute i våra kommuner och skolor.

⁵³ Intervju med Catharina Niwhede, Distriktsordförande Malmö stad/ledamot i Lärarnas Riksförbunds förbundsstyrelse 2014-08-27.

Bilaga 1 Kommande granskningar och rapporter

Skolverket

Idag genomför Skolverket två uppdrag inom yrkesvägledning⁵⁴

- 1) Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom vägledningen samt uppdrag om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan.
- 2) Samlad redovisning av uppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom vägledningen samt uppdrag om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan för att minska etableringssvårigheter som unga med funktionsnedsättningar möter på arbetsmarknaden.

Uppdragen är givna i regleringsbrevet för 2013 och pågår mellan 2013 och 2016.

⁵⁴ http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/studie-och-yrkesvagledning?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3206.pdf%3Fk%3D3206

Bilaga 2 Kompetensplattformar

Beviljade projekt för regionala kompetensplattformar:

Kvalitativ undersökning om näringslivets rekryterings- och kompetensbehov. Projektägare: Region Gotland. Projektid: mars 2014 – september 2014. Pilotprojektet syftar till att skapa och testa en modell för kunskapsinhämtning, dialog och ömsesidigt lärande för att få fram djupare kunskap om vad näringslivet behöver för att anställa fler personer.

Attraktiv arbetsgivare vård och omsorg. Projektägare: Regionförbundet i Sörmland. Projektid: april 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att öka kunskapen och ta fram ett stöd om hur man som arbetsgivare inom vård och omsorg kan utveckla sin verksamhet för att bli attraktiv som arbetsgivare.

Utvecklad kompetensförsörjning i Blekinge. Projektägare: Region Blekinge. Projektid: februari 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att stärka det regionala arbetet kring kompetensförsörjning genom utveckling av strukturer, mål, arbetssätt och analyser.

Kompetensplattformen Jämtland Härjedalen. Projektägare: Regionförbundet Jämtlands län. Projektperiod: januari 2015 – november 2016. Projektet kommer att arbeta inom fyra områden; 1. Studie & yrkesorientering och arbetsmarknadskunskap, 2. Attityder till högre utbildning, 3. Kompetensförsörjning – det kommunala perspektivet och 4. Utveckla strukturer för ökad matchning – det regionala perspektivet.

Vässa– Vägledning i samverkan skola och arbetsliv. Projektägare: Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Projektperiod: maj 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att förbättra studie- och yrkesvägledningsprocessen och praktikprocessen så att elevers valkompetens ökar och lärandet i arbetslivet upplevs värdefullt.

Förstärkning av Kompetensplattform Västra Götaland. Projektägare: Västra Götalandsregionen. Projektid: januari 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att utveckla innovativa metoder, modeller och verktyg som bidrar till att skapa förutsättningar för en effektivare kompetensförsörjning av arbetsmarknaden.

Kompetensplattform Region Örebro. Projektägare: Regionförbundet i Örebro. Projektid: januari 2014 – oktober 2016. Syftet med projektet är att stärka och utveckla de metoder och arbetssätt som regionförbundet i samverkan har tagit fram för en bättre fungerande kompetensförsörjning och matchning.

Vägledning Västmanland. Projektägare: Länsstyrelsen i Västmanland. Projektid: maj 2014 – maj 2016. Projektets syfte är att utveckla vägledningen i länet utifrån den breda definitionen om vägledningen som hela skolans ansvar, till en kommunoberoende, övergripande och gemensam struktur- och stödfunktion, som bidrar till att minska könsbundna val, öka utbildningsnivån, förbättra matchningen i länet samt minska utanförskap och främja integrationen i Västmanland.

Kompetensplattform Norrbotten. Projektägare: Länsstyrelsen i Norrbotten. Projektid: januari 2014 – november 2016. Projektet syftar till att via lokala och regionala nätverk, mötesstrukturer och arbetsprocesser utveckla ett regionalt lärande inom kompetensförsörjningsområdet.

Dala Valideringscentrum. Projektägare: Region Dalarna. Projektid: februari 2014 – januari 2016. Projektet syftar till att öka kunskapen om effektiva metoder för validering och vägledning för vuxna.

Modell för branschsamverkan. Projektägare: Region Västerbotten. Projektid: oktober 2013 – november 2016. Projektet syftar till att skapa en förbättrad dialog och gemensam kunskap om kompetensförsörjningsbehoven i länet mellan olika aktörer som verkar inom fältet för kompetensförsörjning.

Kompetensplattform Värmland. Projektägare: Region Värmland. Projektid: oktober 2013 – november 2016. Projektet syftar till att skapa en hållbar regional struktur med fungerande branscharenor inom områdena hälsa, vård- och omsorg, utbildning, teknik- och byggbransch.

Kompetensförsörjning Skåne. Projektägare: Region Skåne. Projektid: januari 2014 – november 2016. Projektet syftar till att nå en ökad samsyn kring de regionala kompetens- och arbetskraftsförsörjningsfrågorna i Skåne. För att skapa denna samsyn kommer projektet i bred samverkan och förankring arbeta fram en gemensam regional strategi med tillhörande handlingsplaner.

Utveckling av kompetensforum. Uppsala län. Projektägare: Regionförbundet Uppsala län. Projektid: januari 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att utveckla och förädla de specifika samarbetsforum/collage/råd för att skapa god beredskap att hantera relevanta och strategiska frågor inom kompetensförsörjningsområdet. Projektet syftar även till att utveckla metoder för att öka samverkan mellan arbetsliv och grundskola.

Kompetensplattformen Östergötland. Projektägare: Regionförbundet Östsam. Projektid: januari 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att skapa regional samsyn med bred förankring och deltagande kring kompetensförsörjningsfrågor i Östergötland. Projektet syftar även till att skapa en modell för lärande och spridning av erfarenheter, resultat och idéer inom kompetensförsörjning.

Kompetensstrategi södra Småland. Projektägare: Regionförbundet södra Småland. Projektid: januari 2014 – oktober 2016. Projektet syftar till att möta de utmaningar som regionen står inför och samla arbetet för en hållbar framtida kompetens- och arbetskraftsförsörjning där alla människors resurser och kompetenser tas tillvara.

Kompetensplattform Sthlm. Projektägare: Länsstyrelsen i Stockholms län. Projektid: januari 2014 – november 2016. Projektet syftar till att genomföra två delprojekt, Regionalt forum för arbete och studier och Regional strategi för fler män i vården. I delprojektet Regionalt forum för arbete och studier är syftet att klargöra om det finns förutsättningar för att etablera ett forum som underlättar informationen av utbildningsutbudet oberoende av skolform. Delprojektet Regional strategi för fler män i vården syftar till att utforma en samlad regional strategi som på lång sikt bidra till att bredda rekryteringsbasen inom vård- omsorg och sjukvård.

Bilaga 3 Utbildningens kursinnehåll

Terminsvis beskrivning av kurser i studie- och yrkesvägledarprogrammet vid Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet.

Termin 1

Malmö

1. Introduktion och kommunikation; 15 hp
 - Vägleddningens utveckling och teoretiska fundament
 - Grundläggande kommunikationsövningar
 - Fältarbete och rapport
2. Individ och samhälle; 15 hp
 - Bred beteendevetenskaplig och samhällsvetenskaplig bas
 - Samhälleliga beslutsprocesser
 - Grundläggande begrepp inom sociologi, socialpsykologi och samhällsvetenskap

Stockholm

1. Studie- och yrkesvägledning 1; 15hp
 - Introduktion
 - Sociologiska perspektiv på studie- och yrkesval
2. Beteendevetenskapliga grunder; 15 hp
 - Utvecklingspsykologi
 - Socialpsykologiska perspektiv

Umeå

1. Studie- och yrkesvägledningens grunder; 15 hp
 - Studie- och yrkesvägledningens utveckling och roll
 - Utbildningsväsendets organisation
2. Beteendevetenskapliga grunder; 7,5 hp
 - Barn och ungdomars utveckling ur samhälls-/skol-/elevperspektiv
 - Samhällets påverkan på barn/ungdomar/vuxna
 - Grupprocesser och undervisning – klass, kön och etnicitet
3. Vetenskapliga perspektiv på studie- och yrkesvägledning; 7,5 hp
 - Laborationer, gruppövningar och projektarbete

Termin 2

Malmö

3. Den föränderliga människan; 15 hp
 - Beteendevetenskap med inriktning på individens beteendemönster och teorier inom psykologi och socialpsykologi

4. Vägledningens grunder, 15; hp
 - Vägledningens teori och metodik
 - Praktik, tre veckor (4,5 hp)
 - Studenterna praktiserar vägledning i olika konstellationer och orienterar sig i utbildningssystemet

Stockholm

3. Samhällsvetenskapliga grunder; 7,5 hp
 - Politik och samhälle
4. Arbetsliv och näringar; 7,5 hp
 - Näringar och yrken
5. Studie och yrkesvägledning; 7,5 hp
 - Val och vägledning 1
6. Arbetsliv och näringar; 7,5 hp
 - Utbildning, arbete och yrke 1

Umeå

4. Politik och samhälle; 15 hp
 - Bakgrund till svenska samhällsmodellen, statskicket och kommunala självstyret i internationellt perspektiv
 - Offentliga förvaltningens organisation, verksamhet, reglering och finansiering
 - Massmedia, individen och politiken
5. Utbildning och arbetsmarknad; 7,5 hp
 - Direktkontakt mellan studerande och yrkesaktiva inom utbildning och arbetsmarknad
 - Kvalifikation och kompetens
 - Arbetsmarknads- och utbildningsmiljöer
 - Intervjुरapport som seminariebehandlas
6. Kommunikation och undervisning; 7,5 hp
 - Kommunikation och undervisning utifrån SYV-rollen
 - Grundläggande modeller och IKT
 - Praktiska övningar

Termin 3

Malmö

5. Vägledning i ett utvecklings- och lärandeperspektiv; 15, hp
 - Vägledning och karriärutveckling i ett utvecklings- och lärandeperspektiv
 - Praktik, fyra veckor (6 hp) varav en vecka utgörs av handledd praktik hos lärare i utbildningssystemet
 - Studenterna genomför uppgifter i enskild vägledning och gruppvägledning samt undervisnings- och informationsinsatser
6. Arbetsliv och omvärld; 15 hp
 - Svensk och internationell arbetsmarknad
 - Sambandet mellan utbildning och arbetsmarknad
 - Praktik, två veckor (3 hp) riktad mot verksamheter/projekt inom offentlig/privat sektor

Stockholm

7. Studie och yrkesvägledning 3; 15 hp
 - Val och vägledning 2
 - Handledd praktik, fem veckor (7,5 hp)
8. Studie- och yrkesvägledning 4; 22,5 hp
 - Utbildningspolitik och utbildningsväsende
 - Vetenskaplig teori och metod 1
 - Uppsats/projektarbete

Umeå

7. Utbildningssystem i Sverige och andra länder: 10 hp
 - Offentliga skolväsendets och högskolans mål och organisation, verksamhet och styrning
 - Andra länders utbildningssystem
 - IKT och digital informationssökning genom tillämpningsövningar
8. Teorier, modeller och metoder för vägledning och dess praktik; 20 hp
 - Modeller och metoder för personlig studie- och yrkesvägledning
 - Laborativ färdighetsträning och analys
 - Praktik, drygt åtta veckor (12,5 hp)
 - Praktiskt arbete inom det obligatoriska utbildningsväsendet, klassinformation/ lektioner, IKT, skapande av en portfolio

Termin 4**Malmö**

7. Coaching i omställning och rehabilitering; 15 hp
8. Forskningsmetodik och forskningsöversikt; 7,5 hp
9. Fördjupningsarbete; 7,5 hp
 - Självständigt skriftligt fördjupningsarbete

Stockholm

9. Studie- och yrkesvägledning 5; 15 hp
 - Information och kommunikation
 - Handledd praktik, fem veckor (7,5 hp)
10. Samhällsvetenskapliga grunder; 7,5 hp
 - Arbetsmarknadspolitik och ekonomi

Umeå

9. Arbetsliv och lärande: 7,5 hp
 - Företagsamhet, kreativitet och lärande ur ett medarbetskap i arbetslivet
 - Kunskap och lärande ur ett omvärldsperspektiv och arbetslivet ur ett lärandeperspektiv
 - Metod övningar och fältprojekt
10. Karriärutveckling i socialt och kulturellt perspektiv; 15 hp
 - Karriärutveckling, social rörlighet och vägledning utifrån klass, kön och etnicitet
 - Grupparbeten och handlett fördjupningsarbete

11. Makroekonomi och arbetsmarknad; 7,5 hp

- Samhällsekonomi, arbetsmarknad: utbud och efterfrågan samt arbetslöshet, konjunkturella och strukturella faktorer
- BNP och nationalinkomst samt finans- och penningpolitik
- Gruppövningar

Termin 5

Malmö

10. Ledarskap och förändringsarbete; 7,5 hp

- Vägledarens konsultativa roll
- Ledarskap och implementering

11. Studie- och yrkesvägledning i ett normkritiskt perspektiv; 7,5 hp

- Fokus på grupper och individer med särskilda behov

12. Vägledningens teori och metod; 22,5 hp

- Mer kvalificerade uppgifter och breddad/fördjupad forskningsöversikt
- Praktik, åtta veckors slutpraktik (12,5 hp)

Stockholm

11. Arbetsliv och näringar; 7,5 hp

- Utbildning, arbete och yrke 2

12. Studie- och yrkesvägledning 6; 15 hp

- Val och vägledning 3
- Handledd praktik 3, fem veckor (7,5 hp)

13. Valbar kurs; 7,5 hp

Umeå

12. Karriärvägledning och andra insatser för människor i behov av särskilt stöd; 10 hp

- Funktionsnedsättningar, skolans styrdokument och stödinsatser/samverkan mellan skola och samhälle

13. Karriärteori och vägledning; 12,5 hp

- Forskningsmetodik: enkät, fallstudie, intervju och forskningsplan
- Fördjupade studier och tillämpning av teorier på området människors karriärutveckling genom fältstudier och laborationer

14. Gruppvägledning med inriktning karriärutveckling; 7,5 hp

- Grupper, grupprocesser med fokus på karriärutveckling genom tillämpningsövningar och grupplaborationer

Termin 6

Malmö

13. Forskningsmetodik och vetenskapsteori; 7,5 hp

14. Examensarbete; 15 hp

Stockholm

14. Karriärutveckling och vägledning; 16,5 hp

- Karriärutveckling och vägledning (7,5 hp)
- Vetenskaplig teori och metod 2 (7,5 hp)
- Examensarbete (1,5 hp)

Umeå

15. Studie- och yrkesvägledningens praktik, tio veckor; 15 hp

- Den arbetsplatsförlagda delen utgörs av 8 veckor (280 timmar) obligatorisk närvaro på praktikplats
- Dokumentation av erfarenheten redovisas i form av en portfolio

16. Examensarbete; 15 hp

- Studenten planerar och genomför, enskilt eller i par, ett systematiskt studium inom ett valt område relevant för den kommande yrkesprofessionen
- Redovisning i form av uppsats med tre examinerande seminarier

Bilaga 4 Källor

Utbildningsbeskrivningar

Malmö högskola

- <http://edu.mah.se/sv/Program/pdf/LGSYL>

Stockholms universitet

- <http://www.edu.su.se/utbildning/alla-program-och-kurser/kandidat-och-yrkes-program/studie-och-yrkesvagledarprogram/studie-och-yrkesvagledarprogrammet-180-hp-1.43620>

Umeå universitet

- <http://www.umu.se/utbildning/program-kurser/program/?code=LYSYV>

Utbildningsplaner

Malmö högskola

- <http://edu.mah.se/LGSYL#Syllabus>

Stockholms universitet

- http://www.edu.su.se/polopoly_fs/1.198929.1407489597!/menu/standard/file/Kursordning%20från%202014.pdf

Umeå universitet

- <http://www.umu.se/utbildning/program-kurser/utbildningsplanesok/utbildnings-plan-detalj?code=LYSYV>
- http://www.umu.se/digitalAssets/138/138382_kurser-inom-syv-programmet-ht-2014.pdf

Rapporter, utredningar och offentlig statistik

Universitetskanslersämbetet

Rapporter

- *Universitet och högskolor; Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2011/12*, UF 20 SM 1303 Universitetskanslersämbetet och SCB.
- *Utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen i Sverige*, Rapport 2006:42 R, Högskoleverket.
- Beslut: Kvalitetsutvärdering av studie- och yrkesvägledarexamen. 2014-09-30, Reg.nr: 411-663-13, Universitetskanslersämbetet: <http://www2.uk-ambetet.se/download/kvalitet/studie--och-yrkesvagledarexamen-2013.pdf>

Statistik

- <http://www.uk-ambetet.se/statistikuppfoljning/statistikdatabasomhogskolan/utbildningpagrundnivaochavanceradniva.4.575a959a141925e81d1250b.html>
- <http://www.uka.se/download/18.575a959a141925e81d11f2e/1403093613505/Genomstromning-resultat-2011-12-SM-1303.pdf>

NU-databasen

- <http://www.uk-ambetet.se/statistikuppfoljning/statistikdatabasomhogskolan/utbildningpagrundnivaochavanceradniva.4.575a959a141925e81d1250b.html>

Studera.nu

- <http://jamforutbildning.studera.nu/beskrivning/omrade/studie--och-yrkesvagledare-101>

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)

- <http://www.saco.se/yrken-a-o/studie--och-yrkesvagledare/>

Internationella jämförelser

- Utbildningsstyrelsen (20 april 2013); www.edu.fi/startsidan
- Ministeriet for Børn og Undervisning (2009); <http://www.uvm.dk/>
- Utdanningsdirektoratet (2008); <http://www.udir.no/>

Lärarnas Riksförbund (LR)

Rapport: *Effekt av vägledning. En rapport från Lärarnas Riksförbund*. Lärarnas Riksförbund, 2012.

Intervju: Dialog med Catharina Niwhede, Distriktsordförande Malmö stad/ledamot i Lärarnas Riksförbunds förbundsstyrelse, 2014-08-27

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Rapporter:

- *Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning*. Sveriges Kommuner och Landsting, 2013.
- *Motverka studieavbrott*. Sveriges Kommuner och Landsting, 2012

Övrigt:

- http://www.skl.se/vi_arbetar_med/arbetsgivarpolitik/attraktiv-arbetsgivare/sveriges-viktigaste-jobb/hitta-ditt-nya-jobb/studie-och-yrkesvagledare-yrke
- http://www.skl.se/press/nyheter_2/nyheter-2013/studie-och-yrkesvagledning-kan-bli-bättre-med-sma-medel

Skolinspektionen

Rapport: *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning*. Rapport 2013:5, Skolinspektionen

Skolverket

Rapport: *Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan*. Skolverket, 2007.

Övrigt:

- <http://www.skolverket.se/skolutveckling/studie-och-yrkesvagledning>
- <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/diskutera-och-utveckla/studie-och-yrkesvagledning>
- http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/studie-och-yrkesvagledning?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2265.pdf%3Fk%3D2265
- http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/studie-och-yrkesvagledning?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3206.pdf%3Fk%3D3206

Tillväxtverket – Kompetensplattformar

- <http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/insatserfortillvaxt/regionalutveckling/regionalakompetensplattformar.4.5a5c099513972cd7fea367c1.html>

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00